

AYDIN BÜKE

Bach

Yaşamı ve Eserleri

2. BASKI

♥ can
çağdaş

AYDIN BÜKE
BACH
Yaşamı ve Eserleri

Can Çağdaş

Bach Yaşamı ve Eserleri, Aydın BÜke

© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kabalcı Yayınevi, 2001

Can Yayınları'nda 1. basım: 2017

2. basım: Ekim 2021, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Düzeltili: Burçak Başpınar

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Nota örnekleri ve şemaların tasarım ve yazımı: İpek Mine Sonakin

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-3638-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750736384

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

AYDIN BÜKE
BACH
Yaşamı ve Eserleri

BİYOGRAFI

♥can

Aydın Bke'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Chopin / Tuşlara Adanmış Bir Yaşam, 2010

Romantizmin Işığı Clara, 2012

Mozart / Bir Yaşamöyküsü, 2012

Beethoven / Müziğin Dönüm Noktası, 2014

AYDIN BÜKE, 1958'de İstanbul'da doğdu. Kabataş Erkek Lisesi'nin ardından İstanbul Devlet Konservatuvarı Yüksek Bölümü'nden (bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı) mezun oldu. Avusturya'daki üç yıllık müzik eğitiminden sonra, İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası'nın sınavını kazanarak bu kurumda flüt sanatçısı olarak çalışmaya başladı; 2015 yılında emekli oldu. 1995-2004 yılları arasında TRT Radyo 3'te klasik müzik programları hazırladı: *Vivaldi'den Beethoven'a*, *Enigma*, *Müzik Portreleri*, *Yeni Kayıtlar*, *99'da Andıklarımız*, *Arya*, *2000 Yılında Bach*, *Operanın Doruğu*, *Müzikal Sunu*. 2003-2010 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde müzik tarihi dersleri verdi. 1998'de, Mozart ve Lorenzo Da Ponte'nin ortak çalışmalarını konu alan, *İki Dahi Üç Opera* adlı kitabı, 2001'de, *Bach / Yaşamı ve Eserleri* adlı ikinci kitabı çıktı. Mozart'ın 250. doğum yılı nedeniyle kaleme aldığı *Mozart / Bir Yaşamöyküsü* adlı kitap Ocak 2006'da, *Müziği Yaratınlar / Barok Dönem* (İpek Mine Altınel'le ortak çalışma) 2006 Kasım ayında, *Chopin / Tuşlara Adanmış Bir Yaşam* 2010'da, *Romantizmin Işığı Clara* 2012'de, *Beethoven / Müziğin Dönüm Noktası* 2014'te yayımlandı. Çeşitli dergiler için müzik yazıları yazmakta ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde müzik tarihi dersleri vermektedir.

Asu'ya

İçindekiler

Genişletilmiş dördüncü baskıya önsöz	15
Önsöz	17
BACH'IN YAŞAMI	
Yüzyılda kurulan piramidin tepe noktası	23
Veit Bach, Wechmar'lı değirmenci	24
Feodal dünyanın yıkılışı	26
Johann Ambrosius Bach	28
Eisenach, Wartburg Şatosu eteklerindeki kent	29
Çocukluk ve ilkgençlik yılları	32
Thüringen bölgesinde küçük bir kent: Ohrdruf	34
Eğitiminin son durağı: Lüneburg	37
Büyük kentle ilk karşılaşma: Hamburg	40
Hamburg'da opera	44
Arnstadt, 1703-1707	48
Buxtehude'nin izinde Lübeck'e	53
Mühlhausen, 1707-1708	59
Weimar, 1708-1717	66
İtalyan müziğiyle karşılaşma	70
Weimar'dan ayrılma isteğinin ilk belirtileri	73
Weimar Sarayı <i>konzertmeister</i> 'i	78
Köthen, 1717-1723	86
Köthen yıllarındaki gezileri	93

Yeniden Hamburg ve Reinken	95
Anna Magdalena	99
Thomas Kilisesi kantorelik seçimi	104
Leipzig, 1723–1750	111
Yeni görevi için kantatlar	116
İlk fikir ayrılıkları	120
Collegium Musicum	132
Okul yönetimiyle anlaşmazlıklar, saray besteciliği	141
Leipzig'teki aile yaşamı ya da Anna Magdalena için sarı karanfiller	151
Son on yıl	158
Bach'ın ardından	177
BACH'IN ESERLERİ	
Kantatlar	191
Bach'ın dinî kantatları – ilk yıllar (1707-1712)	194
Weimar (1713-1716)	197
1714	198
1715	202
1716	203
Leipzig	205
1723/1724 – I. kantat yılı	206
1724/1725 – II. kantat yılı	224
Koral Kantatlar	225
1725/1727 – III. kantat yılı	239
Picander yılı	248
Dindışı Kantatlar	252
Pasyonlar ve Noel Oratoryosu	260
Bach'tan önce pasyon	260
Bach'ın Leipzig öncesi pasyon çalışmaları	263
<i>BWV 245 Johannes Pasyon – Ermiş Yuhanna Pasyonu</i>	265
<i>BWV 244 Matthäus Pasyon – Emiş Matta Pasyonu</i>	276

<i>BWV 248 Noel Oratoryosu</i>	291
<i>Missa'lar ve Magnificat</i>	296
<i>BWV 232 Si Minör Missa</i>	297
<i>BWV 243 Magnificat</i>	309
Org eserleri	315
Prelüd ve fügler	316
<i>Tocatta ve fügler, Do Minör Passacaglia</i>	318
Üçlü sonatlar	322
Klavye eserleri	325
Envansiyonlar ve Senfoniler	328
<i>Fransız Süitleri</i>	332
<i>İngiliz Süitleri</i>	334
<i>Partita'lar</i>	335
<i>BWV 971 İtalyan Konçertosu</i>	338
<i>BWV 903 Re Minör Kromatik Fantezi ve Füg</i>	339
<i>İyi Düzenlenmiş Klavye</i>	340
Akort yöntemlerinin tarihsel gelişimi	340
<i>İyi Düzenlenmiş Klavye I. Defter</i>	346
<i>İyi Düzenlenmiş Klavye II. Defter</i>	356
<i>BWV 988 Goldberg Çeşitlemeleri</i>	363
Oda müziği eserleri	367
Solo keman için sonat ve <i>partita'lar</i>	368
Keman ve klavye sonatları	373
Solo viyolonsel için süitler	376
Viola da gamba ve klavye için sonatlar	383
Flüt ve klavye için sonatlar	385
Konçertolar ve orkestra süitleri	390
<i>Brandenburg Konçertoları</i>	390
<i>Orkestra Süitleri</i>	396
Keman konçertoları	397
Klavye konçertoları	400

<i>Das Musikalische Opfer – Müzikal Sunu</i>	406
<i>Die Kunst der Fuge – Füg Sanatı</i>	412

EKLER

Johann Sebastian Bach'ın çocukları	421
Bach döneminde para ve kazanç	423
Bach ve çağı	425
Kitapta geçen müzik terimleri için açıklamalı liste	429
Kaynakça	435
Bach eserleri dizini	437
Genel dizin	447

Genişletilmiş dördüncü baskıya önsöz

Bach'ın yaşamı ve eserleri üzerine bir kitap yazma fikri yaklaşık yirmi yıl önce oluşmaya başlamıştı. 2000 yılının bestecinin iki yüz ellinci ölüm yılı olması, Türkçede onun hakkında yazılmış ya da çevrilmiş neredeyse hiçbir kaynağın bulunmaması beni böylelerine iddialı bir çalışma yapma konusunda yüreklendirmişti. Hazırlık süreci umduğumdan uzun sürmüş, kitap ancak 2001 başında rafa lardaki yerini alabilmişti. O yıldan beri üzerinde hiç düzeltme ya da ek yapmadan üçüncü baskıya ulaştı.

Aradan geçen sürede Barok dönem müziğı ve diğer bestecilerin yaşamlarını inceledikçe Bach'a olan hayranlığım iyice arttı. Yıllar önce yazdıklarımı gözden geçirmek, elinizde tuttuğunuz bu kitabı çok daha eksiksiz hale getirmek istedim. Özellikle tarihsel süreci, Reform hareketi ve Otuz Yıl Savaşları'nı kapsayacak şekilde geliştirmek için çok araştırma yaptım. Ancak bir süre sonra bu gayretimi, Beethoven'ın *Fidelio*'yu düzeltme çabasına benzettim. Ünlü besteci ilk ve tek operası başarı kazanmayınca yapıtı iki kez gözden geçirmiş, son düzeltmeleri yaptığı günlerde, on yıl önce yazdıklarıyla uğraşmasını, "eski bir şatonun ıssız duran yıkıntılarını onarmak," diye tanımlamıştı. Bu nedenle ben de yaklaşık yirmi yıl önce Bach hakkında yazdıklarımı büyük oranda olduğı gibi bırakmaya, eski şatonun yıkıntılarında yeni bir yapı oluşturmamaya karar verdim. Yalnızca 2006'da yayımlanan, *Müziğı Yaratanlar / Barok Dönem* kitabından bazı bölümleri buraya aldım. Bu eklerin en önemlisi tarih boyunca klavyeli çalgılarda akort yöntemlerinin nasıl değıştiğı konusuyla ilgili; böylece Bach'ın *Das Wohltemperierte Klavier (İyi Düzenlenmiş Klavye)* başlıklı yapıtının müzik tarihindeki yerinin çok daha anlaşılır olduğına inanıyorum. Ayrıca Kutsal Kitap metinlerinin tümünü Kitabı Mukaddes Şirketi'nin 2001'de yayımladığı yeni çeviriden kullandım.

Kitabın ilk baskısı için yazdığım önsözde teşekkür ettiğim kişilerin hepsine katkıları için minnettar olduğumu bir kez daha belirtmek isterim. Ancak bu yeni baskıda tüm nota örneklerini ve şemaları tekrar düzenleyen, güncelleyen ve görsel yönden çok daha anlaşılır kılan sevgili arkadaşım İpek Mine Sonakın'a özellikle teşekkür etmek istiyorum. *Müziği Yaratanlar / Barok Dönem* kitabını birlikte yazdığımız süreçte onun titiz çalışma yöntemlerinden çok faydalanmış ve çok şey öğrenmişim. İpek'in katkısıyla bu kitap da özellikle görsel bakımdan biraz daha gelişti.

Kitabın genişletilmiş baskısını okuyucuyla buluşturma konusunda hiç tereddüt etmeyen Can Yayınları'na ve Sırma Köksal'a, müzik tarihi üzerine yazma konusunda beni ilk kitabımdan beri yılmadan destekleyen sevgili eşim Asu'ya sonsuz teşekkürler...

İstanbul, 2017

BACH'IN YAŞAMI

Yüzyılda kurulan piramidin tepe noktası

Otuz Yıl Savaşları'nı izleyen yıllardı. Savaşın yaraları henüz sarılmaya başlamıştı. 1648 yılında imzalanan Westphalia Barışı, Avrupa'da yeni bir düzeni de beraberinde getiriyordu. Yüzyıllardır süren mezhep çatışmaları bir anlamda sonuca ulaşmış, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nda Katolikliğin yanı sıra, Lutherci ve Kalvenci inanış resmen tanınmıştı. Fransa, Avrupa'daki en önemli güç konumuna gelirken, üç yüz elli küçük devletten oluşan Almanya, tam anlamıyla bir parçalanmışlık içindeydi. Almanya'yı oluşturan prensliklerde maddi ve manevi büyük yıkımlar birbirini izliyordu. Pek çok kentte nüfus yarı yarıya azalmış, ekonomik yaşam adeta durma noktasına gelmişti. Ancak, dev bir eserin sessiz sedasız sonuçlanmak ve kendini taçlandırmak üzere olduğunun kimse farkında değildi. Yüzyılı aşkın süredir Almanya'nın Thüringen ve Saksonya bölgesindeki şehirlerde "müzik işçileri" olarak çalışan bir aile, zaman içinde oluşturdukları piramidi neredeyse tamamlamışlardı. Piramidin tepe noktasını oluşturacak son taş da 21 Mart 1685 günü yerine yerleşti. Böylece, yüzyıllardır çeşitli kentlerde kantorkluk, orgculuk, borazancılık ve saray müzikçiliği gibi görevlerde bulunan, o dönemde adları neredeyse "müzikçi" kelimesinin yerine kullanılan bu aile müzik tarihinin temeline yerleşti. Yüzyıl içinde sabırla oluşturulan bu dev yapı tüm müzikal birikimini zirveye taşımış ve en genç üyesi sayesinde

de ölümsüzlüğü yakalamıştı. Tüm aile üyeleri gibi müzikle uğraşacağına kesin gözüyle bakılan bu bebek, âdet olduğu üzere doğumundan iki gün sonra 23 Mart'ta vaftiz edildi ve yine adet olduğu üzere bebeğe vaftiz babalarının isimleri verildi: Johann Georg Koch ve Sebastian Nagel'in ön isimlerini alan bu erkek bebek, kilise defterine JOHANN SEBASTIAN BACH olarak kaydedildi.

Johann Sebastian'ın yaşamöyküsünü anlatmaya, nesiller boyu müzisyen yetiştiren Bach ailesinin öyküsüyle başlamak istiyoruz; çünkü müzik tarihinde böylesine uzun bir süre, hemen tüm üyeleriyle, müzikle bu denli iç içe olmuş bir aileye rastlamak oldukça güç.

Veit Bach, Wechmar'lı değirmenci

Bach ailesinin ilk üyesi olarak kabul edilen Veit (Vitus) Bach'ın, XVI. yüzyılın başlarında Luther'in öğretisine inandığı için Macaristan'dan kaçıp Almanya'daki Wechmar kasabasına yerleştiği sanılmaktadır. Şimdiye dek yazılmış en kapsamlı Bach biyografilerinden birini kaleme almış olan Albert Schweitzer'e göre, Veit Bach'ın Almanya'dan Macaristan'a gidip, bir süre sonra geri dönmüş olması kuvvetli bir olasılıktır.¹ Bu yer değiştirmelerin temelinde dinî baskıların ve 1500'lü yıllarda başlayan mezhep çatışmalarının rol oynadığına inanılıyor. Veit Bach'ın yerleştiği Wechmar, Thüringen bölgesinde Gotha yakınlarında ve Weimar kentine yaklaşık elli kilometre uzaklıkta küçük bir kasabadır. Burada değirmencilığe başlayan Veit Bach, un öğretürken gitar çalarak değirmenin çarklarından çıkan seslere adeta eşlik edermiş.² Onun oğlu olan ve Gotha'da borazancılık yapan Hans Bach, ailenin müzikle uğraşan ilk üyesi olarak kabul ediliyor. O tarihten sonra, Alman prensliklerinin hemen hepsinde mü-

1. Albert Schweitzer, *Johann Sebastian Bach*, Breitkopf & Härtel, 10. Baskı, 1979, s. 84.

2. Philipp Spitta, *Johann Sebastian Bach*, Breitkopf & Härtel, Cilt I, 9. Baskı 1993, s. 7.

zikle uğraşan bir Bach'a rastlanır, bazı bölgelerde aile adı "müzikle uğraşan kimse" anlamında kullanılır olmuş. Aslında kilise kayıtlarını incelediğimizde X. yüzyıla dek Bach'ların izine rastlamak mümkün; 1500'lü yılların başlarında, Thomas Münzer'in önderliğindeki "Köylü Savaşları"nda da yine Bach ailesinin üyeleriyle karşılaşırız. 1735 yılında, Johann Sebastian Bach aile üyelerinin tümünü kapsayan bir soyağacı hazırlamış ve kendinden önce yaşayan akrabalarının bazı eserlerini gözden geçirmişti.

Zaman içinde oldukça geniş bir bölgede yaşamaya başlayan Bach'ların en önemli özelliklerinden biri, her yıl mutlaka bir araya gelerek hasret gidermeleri ve aile içi bağları daima canlı tutmalarıydı. Hepsi müzikle uğraştıkları ve inançlarına sıkı sıkıya bağlı oldukları için bir koral söyleyerek başlayan bu büyük toplantılar daha sonra neşeli bir havada devam eder ve hep bir ağızdan söylenen halk şarkılarıyla son bulurdu.

1626 yılında ölen Hans Bach'ın büyük oğlu Christoph Bach, aile içinde aldığı müzik eğitiminin ardından Weimar Sarayı'nda müzisyen olarak çalışmaya başlamış, daha sonra aynı görevi Erfurt ve Arnstadt'ta sürdürmüştü. 22 Şubat 1645 günü dünyaya gelen ikiz oğullarından Johann Ambrosius'u diğer Bach'lardan ayıracak bir özelliği, o tarihlerde doğal olarak kimse fark etmedi: Johann Ambrosius'un ileriki yıllarda doğacak oğlu, tüm ailenin adını ölümsüzleştirecekti.

Johann Ambrosius Bach'ın yaşamının ayrıntılarına girmeden, o dönemdeki sosyal yapıyı, tarihî olayların akışı içerisinde bir kez daha gözden geçirmenin yararlı olacağına inanıyoruz. Böylece kitabın sonraki sayfalarında gelişen olayların perde arkasını daha net bir şekilde görebilme şansımız olabilir. Yapmak istediğimiz kuru bir tarih dersinden çok, dünyayı derinden etkileyen köklü değişimleri kısaca hatırlamak.

Feodal dünyanın yıkılışı¹

Genel bir değerlendirmeye Reform hareketini, burjuvazinin feodal yapıya ilk başkaldırısı olarak tanımlayabiliriz. Bach'ların tarihi, bir anlamda Reform hareketinin evrelerine paralel olarak gelişir. Yukarıda değindiğimiz gibi, Veit Bach'ın Wechmar'a yerleşmeden önceki yer değistirmelerinin başlıca nedeni, Luther yandaşlarının uğradığı takipler ve sürülmelerdi. Bu kitap boyunca inceleyeceğimiz dönem tümüyle, Lutherci hareket sonrasında oluşan Avrupa'yı kapsamaktadır.

MS 800 yılında kurulan ve zaman içinde Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu olarak anılmaya başlayan hükümdarlık, temelinde Katolik kilisesi ile imparatorun uyumlu birlikteliğine dayanıyordu. Zaten Frank Kralı I. Karl ya da Charlemagne, papanın elinden taç giydiğinde asıl amaç, Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra ortadan kalan imparatorluk unvanının yeniden geçerlilik kazanmasıydı. Yüzyıllar içinde kilise ve devlet sık sık üstünlüğü ele geçirmek için mücadeleye girişti ama bu mücadele 1500'lü yıllarda Martin Luther'in önderliğindeki Reform hareketiyle yepyeni bir boyut kazanacaktı.

Reform'un başarıya ulaşmasındaki en önemli nedenlerden biri, bu harekete destek veren soyluların maddi gücüydü. Gerçekten de feodal düzenin destekçisi olan Katolik kilisesi en büyük toprak sahibiydi. Ayrıca kiliseye ödenen paralar ruhban sınıfının gereksinimi ve katedrallerin süslenmesi için harcanıyordu. Burjuvazi bir yandan katı Katolik öğretisinin yerine koyabileceği yeni bir manevi dayanak ararken, soyluların amacı uçsuz bucaksız kilise topraklarının bir kısmına sahip olabilmektir.

XVI. yüzyıl başlarında Almanya, imparatora bağlı küçük prensliklerden oluşuyordu. Prensler vergi topluyor ve kendi ordularını besliyorlardı, ayrıca sık sık topraklarını ge-

1. Bu bölüm büyük oranda Server Tanilli'nin, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası* (Adam Yayınları,1998) adlı eserinden faydalanılarak kaleme alınmıştır.

nişletmek için birbirleriyle savaşıyorlardı. Kırsal kesimdeki köylüler prenlere bağımlıydı, kentlerde yaşayan esnaf da belirli loncalar oluşturmıştı. Dokumacılık ve maden sanayi belirli bir gelişme göstermişti, ama tüm sermayeyi yönlendirecek tek bir iktisadi merkez yoktu. Köylüler elde ettikleri ürünün ancak yüzde otuzuna sahip olabiliyor, geri kalan kısım prens, kilise ve imparatorluk arasında bölüşülüyordu.

Böylesi bir ortamda ve Bach'tan yaklaşık iki yüz yıl önce dünyaya gelen Martin Luther, babasının karşı çıkmasına aldırmadan teoloji okudu. Luther'den önce de kilisenin katı tutumunun değişmesi gerektiği çeşitli çevrelerde dile getiriliyordu. Özellikle kitap basımının hızla artması ve İncil'in halkın anlayacağı dile çevrilmeye başlaması Reform hareketinin altyapısının oluşmasında etkili olmuştu. Luther'in çevirisinden önce Almanya'da yirmi İncil çevirisi olması, bu bilinçlenmenin boyutlarını açıkça ortaya koyuyor. Luther'in protestosunun ayrı bir mezhep halini alması ve din savaşlarının durulması için, Avrupa oldukça uzun bir süre beklemek zorunda kalacaktı. Köylü ayaklanmalarıyla başlayan çatışmalar belirli aralıklarla yüz yılı aşkın bir süre devam edecek ve yaşlı kıta, Otuz Yıl Savaşları'nın ardından gelen Westphalia Barışı ile bir süre için siyasal olarak durulacak, mezhep çatışmaları azalacaktı. Uzun yıllar süren savaşlar hemen tüm prenslikleri zor duruma sokmuştu. Bu durum pek çoğunu, sarayında çalıştırdığı müzikçilerin sayısını azaltmaya zorlamıştı. Ne de olsa müzik prensler açısından bir gereksinim olmaktan çok maddi güç gösterisiydi. Prens saraylarındaki işlerini kaybeden müzisyenler, içlerinde Bach ailesinin pek çok üyesi de bulunuyordu, kiliselerde orgcu ya da kilise okullarında kantor, yani müzik eğitmeni olarak çalışmaya başladı. Johann Sebastian Bach'ın yaşamı da prens sarayları ve kilise kurumları arasında geçecekti. Besteci, yaşamı ve eğitimi boyunca pek çok kez kent meclisi, kilise yönetimi ve soylu prenslerin isteklerini yerine getirmek için çalışacak ya da onların çeşitli kaprislerini göğüslemek zorunda kalacaktı.

Sanki her şey onunla başlamıştı. O, klasik müziğin temel taşı ve her şeyin başlangıcıydı. Herkes onun müziğinden nasıl etkilendiğini anlatmak için yarış içindeydi...

Johann Sebastian Bach, kalabalık bir müzisyen aileden geliyordu. Aile geleneği ona alçakgönüllülüğü öğrettiği için kendini daha çok zanaatkâr olarak tanımlıyordu. Ama klasik müzik tarihinde öyle yer edindi ki, deyim yerindeyse, “kural-ları o koydu...”

Batı müziğini müzisyenler özelinde inceleyen unutulmaz kitap-larıyla tanıdığınız Aydın Büke'nin *Bach* incelemesinin farklı bir yapısı var: Sanatçının yaşamını, o dönemin toplumsal, tarihsel arka planıyla birlikte anlattıktan sonra, Büke, eser çözümlerine giriyor. Bu çözümlerinin özgün yanı, sanatçının çok bilinen eserleri yerine yine aynı öneme sahip ama ülkemizde az bilinen eserlere yönelmesi. Çok büyük bir keyifle, aydınlanarak okuyacaksınız.

#bach #deha #klasikmüzik #batımmüziği #protestanlık #tarih #zanaatkârlık
#çokseslimüzik #yaşamöyküsü

